

Etos, producere. Deficiente enim principio interno distinctionis & multiplicationis numerice, repugnat fieri distinctionem & multiplicationem numericam. Sed natura Angelica, cum caret omni materia, & ordine ad illam, caret omni principio numerice distinctionis; quia remoto omni ordine ad materiam, solum restat in Angelis forma in ratione & officio formae, hoc est in ratione specificandi & formalizandi; quae enim est minus forma, scilicet dare speciem rei: Ergo Deus, etiam de potentia extraordinaria & absoluta, nequit plures Angelos solo numero diversos producere.

68 Dices: Non repugnat adungi Angelis ab extrinseco aliquid principium, quod non sit materia, per quod fiat distinctio & multiplicatio individualis.

Sed contra: Cum differentia individualis (ut supra dicebamus) sit intrinseca & substantialis, repugnat illam provenire ab aliquo quod sit accidentale Angelo, & ab ipso separabile: Sed quiddam a Deo communicatur prae naturaliter Angelo, est accidentale, & separabile ab ipso: Ergo non potest substantia Angeli distingui aut multiplicari numerice, per aliquid illi prae naturaliter a Deo communicatum; sicut repugnat generi conaturaliter dividi, nisi per differentias conaturales & ejusdem ordinis.

Adde quod, proprium est causae intrinsecae, causare per propriam entitatem, & non per aliquid superadditum: unde communiter dicitur, quod in causis intrinsecis non datur distinctio potentiae ordinariae & extraordinariae: Sed principium individuationis habet rationem causae intrinsecae, non vero extrinsecae: Ergo solum per propriam entitatem, & non per aliquid illi adjunctum, unitatem aut distinctionem individualement causare potest.

§. V.

Principales objectiones solvuntur.

69 Contra hanc conclusionem in primis objicit Suarez loc. cit. Testimonium D. Thomae, desumptum ex opusculo 16. §. restat autem, ubi in fine solutionis prima objectionis Averrois sit: Valde videtur argumentari ad ostendendum quod Deus facere non possit quod sit multi intellectus ejusdem speciei; credentes hoc implicare contradictionem. Unde addit Suarez, opinio D. Thomae videtur fuisse, quod possunt esse plures Angeli solo numero distincti, de potentia Dei absoluta, non autem de potentia ordinaria: nam ita (inquit) visus est explicare mentem suam in dicto opusculo 16. Quare ibidem num. 5. haec verba, quasi essent Sancti Doctoris, italico charactere conscripta, refert: Licet substantia separata non habeat in sua natura causam distinctionis, nec naturalem causam multiplicationis, possunt tamen fieri multiplicationem ex supernaturali causa, nec esse implicatio contradictionis: haec Suarez. Ubi sinceritatem & fidelitatem, nedum in sententia, sed etiam in verbis D. Thomae referendos, maxime desidero. In primis enim saltem illa verba, quae ex ipso refert Suarez: Licet substantia separata non habeat in sua natura etc. sed solum ista: Sic ergo intellectus, si naturaliter esset unus omnium, quia non haberet naturalem causam multiplicationis, possent tamen fieri multiplicationem ex supernaturali causa, nec esse implicatio contradictionis. Quod non tantum dicitur propter propositum, sed magis ne hoc argumentandi forma ad alia extendatur: sic enim possent concludere, quod Deus non potest facere quod materia resurgat, & quod ceteri ad visum reparentur. Unde Suarez loco intellectus, posuit SUBSTANTIAS SEPARATAS; & quod D. Thomas dixit de intellectu humano, voluit ille dici de Angelis.

70 Ut ergo S. Doctoris mens clare percipiatur, sciendum est, illum ibi disputare contra Averroistas, qui ponebant intellectum humanum esse separatam & unum; & nullo modo multiplicari posse, quia in se materialis forma non est; formam autem immaterialem dicebant non posse multiplicari, etiam per ordinem ad materiam, sed hoc implicare contradictionem, quia habere materiam dicebant requiri ad multiplicationem materialem. Ad quod D. Thomas dicit, quod substantia separata sunt individua & singulares, non autem individua ex materia, sed ex hoc ipso quod non sunt nata esse in alio, & per consequens non participari a multis: Ex quo, inquit, sequitur quod si aliqua forma nata est participari ab alio, ita quod sit actus alicujus materiae, illa potest individuari & multiplicari per comparationem ad materiam. Obstat enim est autem, quod intellectus est virtus animae, quae est actus corporis: in multis igitur corporibus sunt multae animae. Haec D. Thomas. Ex quo patet intentum illius in praedicto loco esse, quod non repugnet intellectuale naturam, ex eo quod intellectus est, multiplicari, dummodo dicat ordinem ad materiam. De Ange-

lis autem nihil ibi tractat: quia repugnantia multiplicationis eorum non oritur ex natura intellectuali, ex eo quod immaterialis & incorporea est, sed ex eo quod omnino separata & irreceptibilis sit, ita quod nec materiam includat, nec ordinem dicat ad illam, ut antea declaratum est. Quando vero S. Doctor ait: Si intellectus naturaliter esset unus omnium, quia non haberet naturalem causam multiplicationis, possent tamen fieri multiplicationem ex supernaturali causa; nec esset implicatio contradictionis, etc. solum intendit reprobare illam consequentiam, & formam argumentandi: Aliquid ex natura sua repugnat alicui: Ergo etiam supernaturaliter id repugnat. Quam consequentiam merito rudem argumentationem appellat, eo quod plura sint quae naturaliter repugnant rebus, & tamen ex supernaturali & divina virtute illis convenire possunt, ut lapidi sursum ferri, caso videre, mortuis resurgere &c. ut ipse ibidem aperte declarat.

71 Obijciunt secundo aliqui, tres istos articulos: Quia intelligentia non habet materiam, Deus non potest facere plures ejusdem speciei, Deus non potest multiplicare individua sub una specie, sine materia forma non recipiunt divisionem, nisi secundum materiam: olim fuisse scriptos, & damnatos ut erroneos ab Academia Parisiensi.

Verum haec censura imprudenter in doctrinam D. Thomae lata anno 1345. a Stephano Episcopo Parisiensi, qui erat caput Universitatis, revocata est, & S. Thomae doctrina approbata, & multis encomiis celebrata, ut videtur potest apud Bergonem, in tabula aurea. Idem fecere plures summi Pontifices, quos initio primi Tomi retulimus. Adde quod liber praedictam Academiae Parisiensis censuram continens, proscriptus est, & librorum prohibitorum catalogo inscriptus.

72 Obijciunt tertio: Si Angeli non possent solo numero multiplicari, maxime quia individua sumitur a materia, vel ab ordine ad illam, tanquam a prima radice: Sed hoc fundamentum nimis probat: Ergo, &c. Major patet ex supra dictis, Minor probatur. Nam ex hoc principio sequitur non dari individuationem in natura Angelica, & Angelos habere unitatem specificam tantum sine numerica, eo modo quo Plato ponebat rerum ideas separatas: Sed hoc videtur ridiculum: ergo absurdum videtur dicere, individuationem fieri a materia, vel ab ordine ad illam.

73 Respondeo concessa Majori, negando Minorem. Ad cuius probationem nego sequela Majoris: nam ut inquit D. Thomas quae unica de spirit. creaturis art. 8. ad 4. Si est forma quae est in subjecto, vel materia, individuantur per hoc quod est esse in hoc, ita forma separata individuantur, per hoc quod non est nata in aliquo esse: sicut enim esse in hoc excludit communitatem universalem quod praedicatur de multis, ita non posse esse in aliquo. Idem docet supra q. 3. art. 2. ad 3. ubi sic ait: Forma quae sunt receptibiles in materia, individuantur per materiam. . . sed illa forma quae non est receptibiles in materia, sed per se subsistentes, ex hoc ipso individuantur quod non potest recipi ab alio. Itaque in natura Angelica individua datur: sed unica & non multiplicata; & haec sumitur a forma, quatenus irreceptibilis est incommunicabilis alicui naturae, quod habet, quia forma completa & subsistens est. Unde licet individua cum multiplicatione naturae, exigat materiam vel ordinem ad illam, quia requirit principium fundans divisionem substantiae entitativam, seu materialem, sine divisione formali speciei; non tamen individua sine multiplicatione naturae; ut patet in Deo, qui habet individuationem & singularitatem sine ulla materia, vel ordine ad illam, & sine aliqua capacitate multiplicationis.

74 Ex hac solutione & doctrina unum intelliges, ex quo valde confirmatur nostra conclusio, nimirum in Angelis differentiam individualement non differre etiam virtualiter a differentia essentiali & specifica, sicut in hominibus & aliis rebus corporeis: quia secundum illam idem formaliter, secundum quod fundant differentiam specificam, quocumque alio praefixo, habent quod sunt formaliter individua seu singulares, & ab invicem numero distincta, puta secundum quod habent esse irreceptum in materia, ut ex D. Thomae ostendimus. Unde differentia specifica in Angelis habet duo numera inadequata, solum ex parte nostri modi concipiendi distincta, scilicet constituere essentialiter naturam Gabrielis, verbi gratia, & reddere eam hanc numero & singularem, ac pluribus inferioribus incommunicabilem.

75 Dices: Ex hoc sequi, naturam Angelicam esse essentialiter individua & singularem. Sed hoc dicitur nequit: Ergo nec illud. Sequela Majoris patet. Minor vero probatur primo: quia si natura Angelica esset essentialiter singularis, esset actus purus, sicut Deus; ideo enim natura divina est actus purus, quia sibi formaliter identificat singularitatem: Sed repugnat naturam Angelicam esse actum purum: Ergo & essentialiter individua & singularem.

Secundo probatur eadem Minor: Si natura Angelica esset essentialiter singularis, nullo modo posset fieri universalis: Sed hoc est falsum, & contra D. Thomam, ut ostendunt

76 quae nostri Thomae in Logica: Ergo &c. Sequela probatur: Conceptus universalis speciei, debet esse praefixus a differentia individuali, nedum formaliter, sed etiam objective, praefixione perfecta: Sed si natura Angeli ex sua differentia specifica esset formaliter individua & singularis, ejus conceptus non esset perfecte praefixus a differentia individuali: sicut enim conceptus specificus includit necessario differentiam specificam, ita includeret differentiam individualement: Ergo non posset fieri universalis.

76 Respondeo concessa Majori, negando Minorem. Ad cuius probationem, nego sequela: ideo enim Deus est actus purus, quia non solum singularitatem, sed etiam existentiam sibi formaliter & essentialiter identificat, atque adeo omnis potentialitatis expertus est. Natura vero Angelica ita sibi identificat singularitatem, ut ab existentia realiter distingatur, & ad illam sit in potentia, ut docet D. Thomas hic art. 2. ad 3. Unde illa est veluti media inter naturam divinam & humanam: Natura enim Divina, ratione summa puritatis & actualitatis utrumque sibi formaliter & essentialiter identificat, nempe singularitatem, & existentiam: natura humana neutrum: eo quod non solum potentialis, sed etiam materialis & corporea sit: natura vero Angelica, cum sit irreceptibilis in materia, essentialiter singularis est, ut ex D. Thomae jam vidimus; ex eo tamen quod potentialis est, non identificat sibi existentiam, sed comparat ad suam esse, sicut potentia ad actum, ut ait idem S. Doctor loco citato. Ex quo ibidem inferri quod solus Deus est actus purus.

77 Ad secundam probationem Minoris, nego etiam sequela. Nam licet Angelica natura sit ex sua ratione formalis individua & singularis, ratio tamen illa formalis habet duo numera inadequata, distincta per nostrum modum intelligendi imperfectum, scilicet essentialiter constituere, & reddere individuum & incommunicabile inferiori. Et ex hoc provenit quod natura Angeli possit subire secundam intentionem universalem: cum enim intelligitur a nobis, non apprehenditur ut est in se; quia si sic apprehenderetur, simul intelligeretur ut species & ut individua, ac proinde ut pluribus incommunicabilis; sed apprehenditur secundum quod exercet praefixam materiam constituentem essentialiter. Cujus ratio est, quia obiectum proportionatum intellectus nostri, pro hoc statu, est quidditas sensibilis a materia praefixa, & ideo quodquid intelligit, intelligit illud per modum quidditatis sensibilis, praefixendo a singularitate, ad singularitatis exercitio. Unde quavis natura Angelica, secundum quod in se est, repugnat universalitati: et tamen secundum quod subest apprehensioni nostrae, & secundum conceptum inadequatum quem in ea dicit, non repugnat universalitati; quia praefixio secundum quod exprimit tale munus, sive praefixio ratione talis numeris, non repugnat illi dici de pluribus, si essent; quavis illi repugnet secundum quod est in seipsa, & secundum aliud munus quod dicit implicitate: quae rationem dicitur universalis, non secundum rem & rationem, quia non habet fundamentum in re, sed tantum secundum rationem, quod fundamentum eam denominandi universalem desumitur ex solo nostro modo apprehendendi.

78 Dices, Ex hoc sequi, non solum naturam Angelicam, sed etiam Divinam posse esse universalem secundum rationem, quavis est seipsa sit formaliter singularis. Sed negatur sequela: quavis enim (ut optime notant Commentenses disp. 6. Logicae qu. 5.) hoc nomen, Deum, sit communicabile secundum rationem tantum, nequit tamen natura divina subire intentionem speciei; quia cum sit actus purus, non potest in ea esse compositio ex genere & differentia, quam tamen indispensabiliter importat substratum secunde intentioni speciei. Unde licet essentia divina a nobis in hoc statu ad modum rei immaterialis concipiatur, & consequenter per abstractionem a singularitate, aut singularitatis exercitio: ille tamen conceptus essentiae non potest denominari speciei; quia cum sit purus ab omni potentialitate, est etiam purus ab omni ratione generica.

79 Obijciunt quarto: Nulli speciei infime repugnat communicari pluribus: Ergo nec habere sub se plura inferiora solo numero distincta, subindeque poterit Deus plures Angelos numerice distinctos sub eadem specie atoma producere. Consequenter patet, probatur Antecedens. Si alicui speciei infime repugnetur communicari pluribus, haec repugnantia proveniret vel ex perfectione; vel ex imperfectione talis speciei: Non ex perfectione, quia (inquit Rada post Scotum) communicabilitas convenit naturae sive quidditati divinae, quae tamen est summe perfecta: non etiam ex imperfectione, quia pluribus communicari convenit specibus infimis substantiae corporeae, quae tamen sunt imperfectiores specibus infimis naturae Angelicae: Ergo nulli speciei infime repugnat pluribus communicari.

80 Pro solutione hujus objectionis, nota cum Cajetano opus. de ente & essentia cap. 5. qu. 9. triplicem esse speciem infimam sive quidditatis communicabilitatem. Prima est quae fit cum limitatione ipsius ad certum gradum suae

perfectionis, & dicitur communicabilitas naturae universalis respectu suorum inferiorum. Secunda est quae fit absque limitatione naturae ad certum gradum suae perfectionis, quo pacto natura sive quidditas divina dicitur communicabilis tribus personis. Tertia denique est illa quae fit per assumptionem alicujus naturae ad hypostaticam unionem; & ita natura humana dicitur communicabilis tribus personis divinis, in quantum videlicet quaelibet ex illis potest illam assumere ad unionem hypostaticam. itis positus, in forma ad argumentum respondeo, negando Antecedens, de quacumque ex illis tribus communicabilitatibus intellectum: si enim intelligatur de prima communicabilitate, falsum est, ut constat exemplo naturae divinae: si de secunda, falsum etiam, quia nulla essentia, sive quidditas, vel species infima creata, est communicabilis hoc modo: si denique antecedens intelligatur a Scoto & Rada de tertia communicabilitate, falsum est etiam, ut patet exemplo naturae humanae, quae non potest assumi a pluribus suppositis ad unionem hypostaticam. Ad probationem in contrarium, dico primam communicabilitatem repugnare cuilibet speciei infime Angelorum, propter ipsius perfectionem, secundam vero, propter ipsius imperfectionem, negativam tamen sumptam, pro carentia scilicet actus puri, qui est summa perfectio. Quoad tertiam communicabilitatem, tateor illi convenire propter limitationem, in quantum videlicet esse distinguitur ab ejus essentia; sed inde nihil contra nos: quod enim natura Angelica possit assumi a quolibet ex personis divinis ad unionem hypostaticam, subindeque hoc modo fit illis communicabilis, non concludit possibilitatem plurium Angelorum, solo numero inter se sub illa differentia.

81 Obijciunt quinto: Potest Deus, annihilato uno Angelo, ejus speciem reproducere in aliquo individuo: Sed non in eodem qui erat antea; quia idem numero Angelus annihilatus non potest reproduci, in sententia Thomistarum, aliter tamen quod si eadem numero anima non remaneret incorrupta, sed simul cum ipso corpore omnino destrueretur, non posset idem numero homo resurgere, ut expresse docet S. Thomas in 4. dist. 44. quod. 1. art. 1. qu. 2. ad 3. Ergo in diverso individuo ab eo quod fuerat prius, subindeque possibilis sunt plura individua sub eadem specie ultima naturae Angelicae, saltem de potentia Dei absoluta.

82 Respondeo concedendo quod Deus, annihilato uno Angelo, possit ejus speciem reproducere in aliquo individuo, negando tamen quod illud individuum non foret illud idem quod fuisse annihilatum, sed diversum. Ad probationem in contrarium dico, quod licet non possit idem numero homo, annihilata anima rationali ipsius, resurgere; bene tamen iterum creari, sive reproduci. Ratio diffinitiva est: quia resurrectio, non vero reproductio, sive iterata creatio hominis, existentiam partis ipsius, scilicet animae rationalis, requirit.

83 Denique obijciunt Aduersarii plures instantias; ad destruendum praesuppositum fundamentum nostrae sententiae, & probandum, divisionem numericam non sumi a materia, ut a prima radice: nam duae animae rationales, inquantum distinguuntur numero, & tamen non constant materia. Item duo lumina gloriae, duae visiones beatificae, duo actus intellectus aut voluntatis Angelicae, circa eadem obiectum simili modo tendentes, duo habitus supernaturales fidei, spei, aut caritatis, numerice differunt, & tamen carent materia.

84 Sed facile respondetur, quod licet illa non constet materia, eam tamen connotant, & respiciunt; nam animae rationales dicunt ordinem ad diversa corpora quae informant; accidentia vero spiritualia, ad subjectum cui informant, quod licet immateriale sit, gerit tamen vices materiae, quatenus illa recipit & sustentat.

84 Dices cum Martiuono disp. 36. sec. 8. n. 68. Si ad distinctionem pure numeralem sufficit esse materiam improprie sumptam, id est subjectum spirituale, vel illam respicere: Angelis non deerit principium distinctionis pure numerice, quia Angelus est materia hoc sensu: in quantum est subjectum spirituale suorum actuum, & aliorum accidentium: Ergo possibiles erunt plures Angeli solo numero diversi.

Verum haec instantia & ratiocinatio frivola est: Nam quando Thomiste docent ad distinctionem numericam sufficere subjectum, loquuntur de distinctione numerica accidentium, non vero substantiarum; quae volunt individuari a materia, signata quantitate, vel ex ordine ad illam, ut antea declaravimus. Unde facile respondetur, distinguendo Antecedens: si ad distinctionem pure numerice sufficit materia improprie sumpta, id est subjectum, Angelis non deerit principium distinctionis pure numerice respectu accidentium spiritualium, quae in eorum substantia recipiantur, concedo Antecedens: respectu plurium individuum sub eadem specie infima naturae Angelicae contentorum, nego Antecedens, & Consequentiam.

malorum Angelorum casus satis ostendit. Unde Job 4. dicitur: Ecce qui servitus ei non sunt stabiles, & in Angelis suis reperit provocationem. Quae verba expendens Gregorius 1. 5. c. 28. Moralium, ait: Omnipotens Deus naturam suorum spirituum bonam, sed miserabilem condidit: ut & qui permanere nolens, nocent; & qui in conditione persistere, tanto in ea jam dignus quanto ex arbitrio fuerunt; & eo magis opud Deum meriti fuerent, quo mirabilitatis suae motum voluntatis suae fixissent.

DIGRESSIO BREVIS.

An Angeli in donis naturalibus, & gratuitis, superent homines?

104 Tertullianus lib. 2. contra Marcionem cap. 8. sententia videtur, naturam humanam superare perfectione angelicam, ait enim: Nam est Angelus qui sedavit, sed liber & sine potestate qui sedavit est; sed imago & similitudo Dei, foris Angelus; sed adfatus Dei generosior spiritu materiali, quo Angeli confiterentur. Qui facit, inquit, Spiritus Angelus, & apparitores flammam ignis. Quia nec unum corpus homini subiecit infirmo dominandi. & non perior Angelis, quibus nihil tale subiecit. Quo loco tria inquit argumenta, quibus hominem Angelo praeferat. Primum est, quia homo est ad imaginem Dei, de Angelo vero nullam ad legitur. Unde Ambrosius sermone in Psal. 148. Angeli ad ministerium, homo ad imaginem. Secundum, quia mundus est conditus in gratiam hominum, non vero Angelorum, & homines omnibus creaturis dominantur, ut dicitur Genes. 1. & Psal. 8. Tertium, quia hominum substantia constat ex ipso habitu & inspiratione Dei, ut habetur Genes. 2. Angelorum vero substantia (inquit) est aere vel igne sumpta est, juxta illud Psal. 103. Qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos ignem urentem. Addi potest, hominem, non vero Angelum, omnes gradus ostendi in se continere, esseque veluti mundi compendium, horizontem temporis & aeternitatis, vinculum rerum corporearum & spiritualium, ac universi nexum & hymenaeum. Huic Tertullianus sententia subscribere videtur Gregorius Venetus, qui ut testatur Suarez lib. 1. de Angelis c. 1. existimavit homines non solum gratia, sed & natura ac potentia, Angelos superare.

105 Uico tamen primo, certum est Angelos esse naturae perfectiores, quam homines. Haec veritas aperte ex Scriptura colligitur: Nam Christus Psal. 8. ad Heb. 2. dicitur paulo minus Angelis minoratur, seu inferior: Sed hoc non potest intelligi de corpore gratie, ut patet, sed solum de natura assumpta: Ergo natura humana a Verbo assumpta, ut ostendat Verbum Divinum omnibus creaturis praecellere; illud comparat tantum cum Angelis, & ait quod pro Angelis differuntia nomen hereditavit id est excellentius: quod evidens argumentum est, Angelos inter omnes creaturas primum locum tenere, & excellentia natura hominibus esse superiores, juxta illud 2. Petri 2. Angeli videntur & fovitidine sunt maiores, supple hominibus. Unde Hieronymus: Tanta est dignitas Angelorum, ut omnis natura humana, illis comparata, parvitas nuncupetur.

106 Favent alii Sancti Patres: nam Dionysius c. 4. de divinis nominis ait: Angelus est divini scientiae interpret, luminis clarum, divinis bonitatis radius, imago Dei, lucens lucis declaratio, speculum purum, perlucidum, integrum, incorruptum, non inquinatum suspiciens totam (si non est incorruptum dicere) pulchritudinem uniformis deformitatis, & modo de splendore faciens in se ipso (quemadmodum possibile est) bonitatem Dei. Et cap. 5. Angelos in vestibus collocatos esse dicit super substantialis Trinitatis: id est propius quam ceteras omnes creaturas ad Deum accedere, non dignitate gratiae (ut infra ostendimus) sed perfectione naturae. Item cap. septimo: Perfectissimus (inquit) intelligendus sunt Angelos mentes eo quod nullius intercedunt, ab ipso Divinitatis principio, factis initiis, & propter ordinis dignitatem, ad pulchritudinem quae materia experta est perducantur. Haec vir ille semper elatus, nusquam repens, & vere volacris celli, ut eum merito Chrysostomus appellat.

107 Aetropagite concinit Nazianzenus, ejusque Commentator Niceus, qui caelestes illos Spiritus sic describit: Angeli sunt primi luminis aeterni radii, primique splendoris administratores, superna gloria spectatores & reflectes, super caelestes & purissima natura; ad malum immobiles, vel certe non facile mobiles, perpetuae chorae principum illam causam agitant, purissimo splendore illius perfusa, & a summa illa pulchritudine adeo informata, ut ipse quoque alia luminis efficiantur, ac per primi luminis inflexiones & communicationes, alios illuminare possint. Unde (subdit Augustinus) tanta est Angelorum excellentia, ut omnia quae Deus condidit, natura dignitate praecedant. Hi principium viaram Dei, & filii ejus primogeniti, ac primigenia illa lux, quam Deus cunctis suis operibus praefecit. Hi divinarum laudum praecones eximii, & celi cantores, qui perpetuo can-

tu divinas laudes celebrant; seu astra illa matutina, de quibus dicitur Job 38. Ubi eras cum me laudares astra matutina, & jubilarent omnes filii Dei. Hi montes illi 2. termini, sublimes, ac caelestes, primis divinis radiis excipientes, de quibus Psal. 75. Illuminatus tu mirabiliter a montibus aeternis. Hi etiam (ut notat Hilarius c. 5. in Matth.) sunt illa agri, candore nitentia, & decore eximia, quae non laborant, neque neunt, quia nec rebus corporalibus afficiuntur, nec terrenis occupationibus implicentur. Hi denique omnino incorporei, immateriales, immortales, incorruptibiles, & quantum ad esse immutabiles existunt, omnium rerum naturalium cognitionem habent; actu semper intelligent, quod sine compositione & discursu volum efficaciter eligunt immobiliter; & tanta velocitate moventur, ut avium velatus incredibili celeritate vincant; unde nudis pedibus, & alati, in sacris paginis depinguntur, ut videlicet eorum ad parendum celestis demonstraretur. Pedes (inquit Dionysius de caelesti Hierarch. c. 15.) mobiliter, celeriter, atque cursum infirmant semper motus ad Divina tendentis; pennasque sanctorum spirituum patet Theologia effingit; quippe alii significatur celeritas alae descendendi, alarumque levitas, quod terrena corporis sarcina liberati, totae aequae illa admixtione, vel pendere, ad caesa serantur.

108 Quis ergo sudeat hominem Angelo, non dico preferre, aut equare, sed vel etiam comparare? Hominem, inquam, mater immersum, luto inmixtum, & carne indutum esse (ut ait Trimegillus in Pinandro) indumentum est infirmitatis, praevitiae fundamentum, corruptionis vinculum, vulvam opacum, vicia mors, sensuum cadaver, sepulchrum circumscriptibile, domesticus fur. Hominem, qui (ut loquitur Augustinus in folioquibus) dum nascitur, sperma est factum; dum vivit, lacus est periculum; dum moritur, citius est verminus. Hominem infirmum ac fragilem, formatum de pulvere, de luto, de cinere, quodque vitium est, de purissimo spermate conceptum in praevio carnis, in fervore libidinis, in furore luxuriae, quodque detestis est, in labo peccati natum ad laborem, timorem, dolorem, quodque miseris est, ad mortem, ut ait Innocentius Papa in libro quem scripsit de vilitate conditionis humanae. Hominem denique, qui hos, solum, umbra, ventus, vapor, ac univertis vanitas in Scriptura appellatur, & qui ratione mutabilitatis & inconstantiae, a SS. Patribus columbae, pavoni, & camelotoni comparatur, vidisti (inquit Philo) aliquando columba cervicem, radiis solis expostam, quam multus modis colores variat, pectorem, caruleum, igneam, & caruleum speciem referentem, pallidum item & rubicundum, & alios omnigenos. Vidisti (addit Tertullianus) pavonem, cujus pluma vestis, qui quidem de caraculis, omni concilio depressit, qua colla floret, & omni paraggio narratur, qua terra sulget; & omni sermone solatur, qua cauda jacet; multicolor, discolor, confcolor; nunquam ipsa, sed semper alia, est semper ipsa, quando alia; toties mutanda, toties movenda. Vidisti camelotentem, qui officinas vesicitarum, sollicitas ruminat; cui de vorto vitis, & qui totus sub pampino de torio suo ludit. Hominem imaginare: hic enim tot & tantis alternantium vicissitudinum motibus variare consuevit.

Quod per se sperni & repudiare quod nuper omisit. Astat, & vicia dissonant ordinis toro, Divitiis edificat, mutat quadrata revolvit.

Ratio autem praecipua nostrae assertionis, praedictorum haecenus in eius probationem, radicalis est ista: Cum natura Dei omnium etiam excogitabilium perfectissima existat & nobilitas, ex creatis illa alteram superat in perfectione & nobilitate, quae divinae proprii est & familiaris. Sed natura Angelica, cum humana ad divinam comparata, ita se habet: Ergo eam in perfectione & nobilitate excedit. Minor probatur: Cum natura Dei sit omnium simplicissima, quo aliqua ex creatis minus habet de compositione, eo propior & familiaris ei existit: Sed natura Angeli minus est composita quam natura hominis; caret enim compositione physica ex materia & forma, & ex corpore ac spiritu; quarum tamen humana nullo modo experta existit. Ergo natura Angelica est propior ac familiaris Deo, quam humana. Unde Dionysius ait quod ultimum in elementis est terra; in corporibus materia prima, & in rebus intellectualibus anima nostra. Et Athanasius asserit, quod quantum distat a Luna Sol, & argenteum ab auro, tantum praecellit ac splendet natura Angelica, praeparaturam humanarum substantiam.

109 Ad primum ergo Tertullianum fundamentum, nego Antecedens, quod scilicet Angelus non sit ad imaginem Dei creatus, quemadmodum homo: nam Ezechielis 28. Lucifer vocatur. Signaculum similitudinis. Subjungit Rupertus: Cujus similitudinis, nisi sanctus & adoranda Trinitas: Sancta quippe Trinitas ipsa est magnitudo, sapientia, & pulchritudo, quae Lucifer participavit. Item Greg. lib. 32. Moral. cap. 18. eundem locum exponens, subdit: Licet homo ad similitudinem Dei creetur, Angelus tamen quae majore aliquid tribuens non eum ad similitudinem Dei condidit, sed ipsum signaculum Dei similitudinis dicit: ut quo sublimior est in natura, eo in illo similitudo Dei plenius credatur expressa.

Unde

Unde D. Thomas infra qu. 93. art. 3. quaerit, utrum Angelus sit magis ad similitudinem Dei quam homo? Et concludit affirmative, quia cum intellectualis natura in qua divina imaginis ratio primo & per se consideratur, in Angelo sit perfectior, ipsi simpliciter magis est ad imaginem Dei, quam homo. Neque hoc negat Ambrosius supra volutus, sed tantum docet de Angelo non ita expresse habitum in Scriptura, sicut de homine, quod sit creatus ad imaginem Dei. Cujus lepidissimam rationem asserit Theophrastus: Ne videlicet Angelica natura altitudinem finem ad impietatem hominem precipitaret, existimantem illum ejusdem esse dignitatis cum Deo: ubi e contra hominis tenuitas & humilitas manet, ut, formaeque ne tale quid suspicetur.

111 Ad secundum respondeo Scripturam his locis, in quibus tribuit homini excellentiam & dominationem, seu principatum supra alias creaturas, loqui de creaturis corporeis, non vero de spiritualibus, ut ex ipso textu Genes. 1. patet, dicit enim: Dominavit piscibus maris, & volatilibus caeli, & animalibus quae moventur super terram. Quod autem motus conditus non sit in gratiam Angelorum, ostendit potius illorum excellentiam: quia ut pari spiritus, non egent creaturis corporeis, quemadmodum homines.

112 Ad tertium dicendum est, locum Scripturae a Tertulliano allegatum, non significare Angelorum substantiam ex aere vel igne esse sumptam, ut perperam ille existimavit, sed esse intelligendum, sicut Athanasius, relatus in secunda Synodo Nicena, actione 4. exponit: nempe quod Deus facit Angelos suos spiritus, id est veloces, ut sunt spiritus seu venti, & ministros suos flammam ignis, id est activos & efficaces, ut est flamma ignis. Quo sensu Deus ipse Deuter. 4. dicitur esse ignis consumens.

113 Ad quartum quod subjungitur, dicendum quod licet Angelos omnes gradus ostendi in se non continet formaliter, quemadmodum homo, eos tamen continet eminenter, id est perfectiori & nobiliori modo, & per consequens est homine perfectior & nobilior. Quod vero homo sit univertis compendium, hoc solum declarat illum esse creaturam mixtam, ac corpore ac spiritu constantem, seu, ut ait Nazianzenus, mixtum adorantem; ac proinde Angelo, qui est substantia simplex, & purus spiritus, inferiorem. Unde Augustinus 9. de civit. cap. 13. Homo medium quiddam est inter pecora & Angelos; inferior Angelis, superior pecoribus; habens cum pecoribus mortalitatem, rationem vero cum Angelis.

114 Uico secundo: naturam Angelicam in aliquibus donis gratuita & supernaturalibus esse humana inferioriorem.

Probatur, quia natura humana unione hypostatica decorata fuit, & ad esse personale Verbi Divini assumpta, non vero Angelica, juxta illud Apostoli ad Heb. 2. Numquam Angelos apprehendit, sed semen Abrahae. Ideo (ut lepidè advertebat Anastasius Synaxi) numquam invenies in novo Testamento Angelos vocari Deos, licet in veteri lege hoc nomen perquam illis tribuatur, ut notavit Augustinus lib. 9. de civit. cap. 18. & patet ex illo Psalmo: Deus Dierum Dominus locutus est, id est, Deus Angelorum: Tunc enim nondum definita erat hominum natura, nec ad esse personale Verbi Divini assumpta: propter quod etiam Angeli tunc timebant se ab hominibus adorari, ut in variis Scripturae locis refertur. Nunc vero, quia per Incarnationis mysterium natura humana supra Angelicam elevata est, adoraturus Angelum Joannes, ab Angelo prohibetur Apocal. 19. Unde Ambrosius ad cap. 19. Apocal. Redemptio sanguinis Christi hoc habitus contulit, ut filii Dei, sociique Angelorum essentur: ideoque perindeque Angelus adorari ab homine, qui super se adorant hominem Deum. Egregie itaque Gregorius homil. 8. in Evangelium, Angeli (inquit) quos prius infirmos, abjectosque despecterant, jam facti venerantur. Hinc est enim quod Loth & Jesse Angelos adorant, nec tamen adorare prohibentur: Joannes vero in Apocalypsi sui adorare Angelum voluit: sed tamen idem hunc Angelus ne se adoraret compescuit. Et Eademdem assignat rationem D. Thomas 2. 2. quae. 48. art. 1. ad 1. his verbis: Prohibitus est Joannes Angelum adorare Apocal. ultimo, cum ad ostendendum dignitatem hominis quam adeptus est per Christum, ut Angelis aequaretur: unde ibi subditur: Conferens suus sim & fratrum suorum. Tum etiam ad excludendum idololatricam occasione: unde subditur: Datum adorare.

115 Praeterea natura humana insigni gaudet privilegio, quo caret Angelica, dignitate scilicet sacerdotii; quae ex triplici capite summoepre commendatur. Primo, quod imperium in animas exerceat, & potestatem ligandi atque solvendi habeat, ut dicitur Matth. 16. Secundo, quod mystico Christi corpori, videlicet Ecclesiae, dominetur: hanc enim exercit sacerdos, illustrat, perficit, ac deficiat, ut docet Dionysius in lib. de Eccl. Hierarch. Hinc sacerdos dicitur sicut Thazar, id est, Deus scientiae. Unde Eccles. 7. eodem precepto jubetur & Deum, & sacerdotem honorare: et in Constitutionibus Apostolicis Clementis Romani, libro secundo, cap. 9. decernitur Episcopos debere honorari ut Deos. Tertio, Sacerdos ipse etiam vero Christi corpori imperat: quia ipsam (ut loquitur Hiero-

nymus Epist. ad Heliodorum) sacro ore conficit, & ad ejus verbum, praesens altari sistitur ipsum Dei Verbum, per quod omnia facta sunt. Hinc merito celebratur illa sententia, quae D. Augustino, & S. Gregorio tribuitur: O magna sacerdotum dignitas, in quorum manibus, velut in utero Virginis, Christus quotidie incarnatur! Addit Chrysost. ad populum Antiochenum. Quod Angeli videntes horrescunt, neque libere audent insinere propter emicentem inde splendorem, hoc nos possumus, huic unimur: & quod longe mirabilis est, huic imperamus, huic praecipimus; obediens Deo voci hominis, ut dicitur Josue 10. Hinc S. Ephrem sacerdotium appellat suspendium miraculum, omnium ornamentorum praestantissimum, bonorum omnium quae in hominibus sunt apicem, divinum quoddam, omnique quae inter homines expectantur, velut extremam meram. Et Theophanes Niffenus ait: Sacra mysteria Angelis sunt amabilia & formidanda, ipsique sacerdotum venerantur. Nec mirum: Angelis enim Deus denegavit, quod sacerdotibus magifico dono concessit. Illi augustissimum Eucharistiae Sacramentum adorant, hi celebrant & conficiunt: illi sanctos colunt, isti homines sanctificant: illi Deum in hominibus glorificant, hi homines deficiunt: illi denique manna conficiunt, & Israelitico populo ministrant; isti vero panem & vinum in corpus & sanguinem Christi convertunt, ac fidelibus distribuunt.

116 Erant olim Cherubini & in Tabernaculo Moysis, & in Templo Salomonis; sed in Tabernaculo supra propitiatorium: in Templo autem infra propitiatorium constituti. Quotum vero haec 3. sine qua in Tabernaculo, hoc est in Synagoga, non formidabant Angeli divinis se ingerere sacrificiis, ut patet in sacrificio Manue, de quo dicitur: Canque ascendens flamma altaris in caelum, Angelus pariter in flamma ascendit: At vero in Templo, hoc est in Ecclesia, sacrificium Eucharistiae, & sacerdotis ejus ministros adeo venerantur Angeli, ut prout in terram fe deficiant, infra propitiatorium constituti: hoc enim sepe in terram pronos, demissis vultibus ante altare, in Ecclesia videntur sanctissimi vici, ut refert Chrysostomus. Licet ergo in donis naturalibus Angeli hominibus superiores existant, in quibusdam tamen donis gratuitis & supernaturalibus, ut in unione hypostatica, & sacerdotii dignitate, natura humana Angelicam superat.

Corollarium ex dictis.

Ex dictis inferri potest, Angelorum naturam non esse simpliciter in perfectione infinitam, licet possit dici infinita secundum quid.

117 Prima pars hujus corollarii patet ex dictis: nam cum Psal. 8. dicatur hominem esse paulo inferioriorem Angelis, & manifestum sit naturam humanam esse in omni sua perfectione & operatione finitam; etiam evidens est, quod Angeli non sunt in perfectione aut virtute simpliciter infiniti: alioquin non paulo minus, vel aliquo parvo gradu, distarent homines ab Angelis, sed infinita distantia: nam omne infinitum actu excedit infinita distantia quid finitum est.

118 Natura ergo angelica multipliciter finita est. Primo quantum ad essentiam, quae ex genere & differentia constat. Secundo quantum ad esse, quod ab ejus essentia distinguitur. Tertio quantum ad potentiam, quae infinitam habet activitatis phrasem. Quarto quantum ad scientiam & voluntatem, quae limites suos habent. Quinto quantum ad locum; non enim sunt ubique, sed solum ubi operantur, ut infra patebit. Ideo ut notat Dionysius de caelesti Hierarch. cap. 15. apud Ezechielum, & alios Prophetas, Angeli geometrica gestant instrumenta, mensuras scilicet & cubitos, quibus nedum tempus altitudinem & longitudinem metiantur, sed etiam ostendant, finitam esse propriam eorum naturam & potentiam. Id enim solum termino caret (inquit Damascenus lib. 2. de fide cap. 3.) quod minime creatum est: omnis autem res condita, a Deo conditore terminatur.

Quod vero natura Angelica sit infinita secundum quid, docet D. Thomas hic art. 2. ad 4. his verbis: Omnis creatura est finita simpliciter, in quantum esse ejus non est absolute subsistens, sed limitatur ad naturam aliquam cui advenit. Sed nihil prohibet aliquam creaturam esse secundum quid infinitam. Creatura autem materiales habent infinitatem ex parte materiae, sed finitatem ex parte formae, quae limitatur per materiam in qua recipitur. Substantia autem immateriales creatae, sunt finitae secundum suam esse, sed infinitae secundum quod earum forma non sunt receptae in alio. Si diceremus albedinem separatam existentem, esse infinitam, quantum ad rationem albedinis, quia non contrahitur ad aliquid subiectum: esse tamen ejus esse finitum, quia determinatur ad aliquam naturam specialem. Et propter hoc dicitur in libro de causis, quod intelligentia est finitae superioris, in quantum scilicet recipit esse a suo superioris: sed est infinita inferioris, in quantum non recipitur in aliqua materia. Haec S. Doctor: quibus verbis utramque partem corollarii, & docuit, & probavit.

DISPU.